

จารึกขุนศรีไชยราชมงคลเทพกัษัฎราชกาลสมเด็จพระอินทรา บรมราชาธิราชที่ ๒ แห่งสมัย “ศรีอยุธยา” ตอนต้น

วินัย พงศ์ศรีเพียร*

ความสำคัญของเอกสาร

ผู้เขียนสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัยและสมัยศรีอยุธยาเป็นพิเศษ เพราะเป็นสมัยที่นักประวัติศาสตร์มีความรู้แต่เพียงเลือนลาง เนื่องจากขาดหลักฐานชิ้นต้นร่วมสมัย สมัยสุโขทัยมีศิลาจำนวนหนึ่ง แต่ถือว่า มีน้อยมากเมื่อเทียบกับหลักฐานประเภทเดียวกันของพม่าและเขมรโบราณ คนในสมัยสุโขทัยไม่ได้ทำงานเขียนแบบพรรณนาความไว้เลย ในขณะที่อยุธยามีจารึกน้อยมาก แต่กลับมีพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหลายฉบับ ซึ่งลำดับกษัตริย์และปีเหตุการณ์ต่างๆ เขียนไปคนละทิศคนละทาง ยกเว้นพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งเป็นฉบับความสังเขปที่ได้รับความยกย่องว่าถูกต้องที่สุด ทั้งนี้โดยตรวจสอบกับเอกสารชิ้นต้นของชาวตะวันตกที่เข้ามาประเทศสยามตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ อย่างไรก็ตาม ความแม่นยำของพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ในสมัยย้อนหลังไปก่อนรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ นับว่า ยังต้องตรวจสอบกับเอกสารชิ้นต้นทั้งศิลาจารึกและเอกสารจีนในสมัยที่ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับจักรวรรดิจีนมีความใกล้ชิดและมีการส่งคณะทูตกันอย่างสม่ำเสมอ

ในรอบเกือบสามทศวรรษที่ผ่านมา การค้นพบเอกสารประวัติศาสตร์ชิ้นต้นที่สำคัญหลายชิ้น ทำให้ต้องมีการประเมินสถานภาพความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยใหม่

* เมธีวิจัยอาวุโสของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดยเฉพาะสมัย “ศรีอยุธยา” ในประวัติศาสตร์ไทย พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ที่ศาสตราจารย์ ดร.ไมเคิล วิกเกอร์ และคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยได้ชำระไว้ เป็นฉบับสำนวนเก่าและคงได้คัดลอกมาจากต้นฉบับสมัยอยุธยาตอนกลาง สังเกตได้จากการเรียกนามเมืองหลวงสยามได้เปลี่ยนจาก “อยุธยา” มาเป็น “อยุธยา” แล้ว พิจารณาเนื้อความแล้ว เห็นว่า คงจะถูกแทรกแซงแก้ไขน้อย ทั้งนี้ดูได้จากโครงสร้างชั้นยศที่ยังไม่เพี้ยน และยังมี ขุน เป็นยศชั้นสูงสุด ในขณะที่ “พระยา” ใช้เรียกเจ้าเมืองมหานครที่เป็น เจ้าอนุวงศ์ (เจ้าเมืองที่สืบเชื้อสายมาจากราชตระกูลที่เคยเป็นอิสระมาก่อน เช่น สุโขทัย เซลียง กำแพงเพชร และสองแคว) ยกเว้นข้าราชการเพียงผู้เดียวของอยุธยาที่เป็น “พระยา” ดังความใน พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ที่ว่า

“อยู่มา พระยาเทพมงคล อันเป็นพฤชามาตย์ป่วย ออกไปอยู่บ้านฉาง¹ก็ถึงกรรม จึงสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าก็ให้เอาทองในพระคลังคนหนึ่งทำโกศ ส่งสการศพนั้น แล้วท่านให้หาขุนศรีบาทผู้เป็นบุตรมาแต่เมืองพระนครหลวงเอามรดก ส่วนขุนประชานนผู้น้องไซ้ ท่านให้รับราชการเป็นพฤชามาตย์แทน”²

เรื่องที่ยกมานี้เกิดขึ้นใน พ.ศ. ๑๙๘๖ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าพระยาสาม หรือที่เรียกในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราช [ที่ ๒] ผู้เขียนสงสัยมานานแล้วว่า พระยาเทพมงคลเป็นใคร จึงได้อยู่ในฐานะที่สูงส่งเสมอเจ้าเมืองระดับอนุวงศ์ คือ มียศชั้นพระยา และเมื่อถึงแก่กรรม เจ้าเหนือหัวยังทรงพระราชทานทองดุนหนึ่งทำโกศด้วย ตำแหน่งของท่านยังสูงส่งในฐานะ “พฤชามาตย์” ซึ่งเป็นอธิบดีของข้าราชการ ผู้เขียนเคยคิดสันนิษฐานว่า ตำแหน่งเป็นที่มาของตำแหน่ง “ออกญาอุปราช” ในสมัยต่อมา และสร้อยนามยังเป็น “แสนยาธิราช” ซึ่งแปลว่าราชาผู้ใหญ่แห่งกองทัพ

^๑ ปัจจุบัน ฉะเชิงเทรา

^๒ ถอดเป็นอักษรวิธีและภาษาปัจจุบันแล้ว

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ เป็นฉบับความปลีก คือ ต้นฉบับเหลือมาเพียงส่วนหนึ่ง เฉพาะเหตุการณ์ระหว่าง พ.ศ. ๑๔๓๘ ถึง พ.ศ. ๑๔๔๗ ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ แต่เป็นเนื้อความส่วนที่สำคัญที่สุดของรัชกาลนี้ ซึ่งมีได้ปรากฏในหลักฐานอื่นเลย และได้ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับการขยายพระราชอาณาเขตของสยามออกไปในเมืองมอญและที่ราบสูงโคราช เมื่อพิจารณาร่วมกับเอกสารจีนแล้ว ทำให้พอสรุปได้ว่า รัชกาลนี้เป็นรัชกาลที่สำคัญที่สุดของสมัยศรีอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแผ่อิทธิพลทางการเมืองของสยามในกัมพูชา

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ เสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๔๔๕ ทั้งนี้โดยคำนวณจากการที่คณะทูตของพระองค์ที่ทรงส่งไปแจ้งข่าวการสวรรคตของพระราชบิดาคือ ลู่ฉินอิน หรือ สมเด็จพระนครอินทราธิราช ได้รับพระราชทานเลี้ยงจากจักรพรรดิฉินในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๔๕๙ ดังความในเอกสารราชสำนักจีน หมิงซือลู่ ว่า

"(วันที่ ๑ เดือน ๕ ปีที่ ๑๔ แห่งรัชศกหย่งเล่อ) เจาลู่ฉินอิงตัว หลัวตี้เล่า [เจ้านครอินทราธิราช] กษัตริย์แห่งอาณาจักรเซียนหลัว สวรรคต ชานไ่ป๋อหมอลาจ่าตี้ไ่ [สมเด็จพระบรมราชาธิราช] ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระองค์ทรงจัดส่งราชทูตมีนามว่า ไ่ฉื่อเสียน [นายสื่อสยาม] และคณะ มาแจ้งข่าวการสวรรคตและการเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ หวางตี้มีพระบรมราชโองการให้แต่งขันทีกั้วเหวิน ไปเคารพพระศพของพระราชบิดาของพระราชโอรสองค์ดังกล่าว นอกจากนั้น ยังทรงได้จัดส่งราชทูตไปอีกต่างหาก โดยอัญเชิญพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ ชานไ่ป๋อหมอลาจ่าตี้ไ่ เป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรเซียนหลัว พร้อมทั้งพระราชทานแพรลายดอกสีขาวยุ้ย แพร่โล่สีขาวยุ้ย และต่วนขนสัตว์สีขาวยุ้ย นอกจากนั้น ยังได้พระราชทานเงินตราและผ้าแพรต่างๆ แก่ต้าคู้ [พระคลังใหญ่ หมายถึงโกษาธิบดี]

พระนามของสมเด็จพระเจ้าพระยาสามในเอกสารจีน “ชานไ่ป๋อหมอลาจ่าตี้ไ่” หรือ “สมเด็จพระบรมราชาธิราช” ตรงกับพระนามในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา

ฉบับหลวงประเสริฐฯ อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่า ประวัติศาสตร์สังเขปพระเจ้ากรุงสยาม ที่พาน ฟลิต ได้บันทึกจากเอกสารประวัติศาสตร์สายสถาบันสงฆ์ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (ก่อนฉบับหลวงประเสริฐฯ ๔๐ ปี) เรียกพระองค์ว่า “เสด็จบรมราชาธิบดี” ซึ่งจะบอกว่า พาน ฟลิต ผิดก็ไม่ได้ เพราะในจารึกที่สร้างขึ้นในรัชกาลนี้หลายหลักก็ขานนามพระองค์ว่า เสด็จบรมราชาธิบดี เช่นกัน

เหตุการณ์สำคัญในรัชกาลนี้มีหลายประการ แต่สิ่งที่นักประวัติศาสตร์ให้ความสนใจมากที่สุด คือ การที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชเสด็จตีเมืองพระนครหลวงของเขมรได้ใน พ.ศ. ๑๙๗๔ ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญอย่างอื่น ๆ เกิดขึ้นด้วย นั่นคือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงประสูติ และราชสำนักจีนได้ส่งมหาขันทีเจิ้งเหอมาช่วยพระนครศรีอยุธยาเพื่อเตือนสยามมิให้รุกรานมะละกา ในการไปตีได้เมืองพระนครหลวงนั้น สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ โปรดให้พากษัตริย์เขมรมาด้วยพร้อมทั้งเครื่องราชาประโภคของเขมรตลอดจนรูปเคารพสัมฤทธิ์ทั้งหมด และได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระนครอินทร์ (ซึ่งคงจะเป็นพระราชโอรสองค์โต ครองเมืองสุพรรณบุรีอยู่ก่อน) ให้เป็นพระเจ้าพระนครหลวง

เมื่อสองปีที่แล้ว ได้มีการค้นพบจารึกภาษาไทยและเขมรโบราณที่อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ให้หมายเลขทะเบียน นม. ๗๘ มี ๒ ด้าน ด้านแรกจารึกด้วยอักษรเขมร ภาษาไทย ส่วนด้านที่สองจารึกด้วยอักษรและภาษาเขมร ต่อมาได้มีเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่วัดบ้านฉางประชานิคม ตำบลเขาน้อย อำเภอลำสาาลี จังหวัดลพบุรี จารึกหลักนี้เล่าเรื่องราวการที่สมเด็จพระบรมราชาธิราช ทรงให้ขุนศรีไชยราชขมกเทศเป็นขุนพลพร้อมทั้งขุนนางอื่นๆ ยกทัพไปตีเมืองเขมร เมื่อตีได้แล้วยกทัพกลับมาทางนครราชสีมาและมาทำจารึกประกาศชัยชนะไว้ที่บรรณศาลาแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่พบศิลาจารึกนี้ มีข้อสังเกตหลายประการที่ควรหยิบยกมาอภิปราย

๑ พระนามสมเด็จพระมหาพากษัตริย์ที่ให้ไว้คือ “สมเด็จพระอินทรามหาบรมจักรพรรดิธรรมิกราชเป็นเจ้า” คำหลักคือ อินทรา หรือ วงศ์ของพระอินทร์ เอกสารเงินให้พระนามของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ที่พอลอดเสียงได้ว่า สมเด็จพระศรีนทรราชาธิราชเจ้า พระโอรสของพระองค์ คือ กษัตริย์แห่งสุพรรณบุรีพระนามว่า นครอินทร์ ซึ่งเอกสารเงินจดว่า ลูฉินอิน พระนามของ “สมเด็จพระอินทรามหาบรมจักรพรรดิธรรมิ-

ราชเป็นเจ้า” ในจารึก ก็เป็นไปตามพระราชนิยม (แม้ในสมัยหลังจะเรียกพระนามเพียงย่อย่อว่า สมเด็จพระบรมราชาธิบดี หรือ บรมราชาธิราชก็ตาม) พระนามของพระราชโอรสที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ โปรดให้อยู่ครองเมืองพระนครหลวง คือ พระนครอินทร์ ซึ่งก็แสดงให้เห็นความสืบเนื่องของวงศ์กษัตริย์ที่มีฐานที่มั่นเดิมที่สุพรรณบุรี

๒ นามของ “ขุนศรีไชยราชมณฑลเทพ” ตามมาด้วยคำบอกฐานะว่า “เอกมนตรีพิเสส” คำแรก แปลได้ว่า อัครมนตรีผู้มียศยิ่ง หรือ เอกอัครมนตรี ซึ่งหมายถึงตำแหน่งสูงสุดของราชอาณาจักร นามของท่านนั้นใกล้เคียงกับพระยาเทพมงคล ซึ่งเป็นพญาแม่ทัพ ผู้ได้โคศเมื่อถึงอนิจกรรม (ตามที่กล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ) เพราะฉะนั้น จึงเป็นไปได้ว่า เป็นข้าราชการผู้เดียวกัน ท่านผู้นี้มีความชอบมากและได้เลื่อนจาก “มนตรีพิเสส” ขึ้นไปอยู่ในฐานะสูงสุด คือ พญาแม่ทัพ ซึ่งในสมัยต่อมาได้พัฒนาไปเป็นตำแหน่ง ออกญาอุปราชา

จารึกขุนศรีไชยราชมณฑลเทพ อาจทำให้เกิดข้อสงสัยว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงยกทัพไปตีเมืองพระนครหลวงด้วยพระองค์เองหรือไม่ในทางปฏิบัติ ทักษัตริย์เป็นทัพหลวง ทัพขุนพลเป็นทัพหน้า เพราะฉะนั้น จึงไม่แปลกอะไรที่ขุนศรีไชยราชมณฑลเทพ จะได้รับมอบหมายให้ไปพร้อมกับนายทัพนายกองระดับขุนและนาย ซึ่งบางครั้งไม่มีตำแหน่งในพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน ที่ชำระรวบรวมหลายร้อยปีให้หลัง

เอกสารประวัติศาสตร์ชั้นต้นร่วมสมัยมีคุณค่าอย่างมหาศาลต่อการศึกษาเรื่องราวในอดีตของไทย ซึ่งบ่อยครั้งมักคลุมเคลือ ทั้งจารึกหลักนี้ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ และ เอกสารจีนหมิงสี่ลู่ ซึ่งมีความแม่นยำสูง เป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยให้นักประวัติศาสตร์สามารถเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับรัชกาล “สมเด็จพระอินทราธิบดีบรมจักรพรรดิธรรมิกราชเป็นเจ้า” หรือ สมเด็จพระบรมราชาธิราช ได้ละเอียดลออและถูกต้องมากขึ้น ทั้งนี้โดยยึดหลักการว่า นักประวัติศาสตร์ต้องไม่อาศัยเพียงศรัทธาที่จะเชื่อมากกว่าน้ำหนักความน่าเชื่อถือของเอกสารชั้นต้นไม่เช่นนั้นแล้ว ประวัติศาสตร์ก็ไม่ต่างจากการสร้างตำนานเรื่องใหม่ขึ้นมา.

การอ่านจารึกขุนศรีไชยราชมณฑลเทศและการศึกษาใหม่

เมื่อครั้งที่ผู้เขียนได้พิมพ์เผยแพร่จารึกขุนศรีไชยราชมณฑลเทศเป็นครั้งแรก³ นั้น คณะอนุกรรมการจารึกศึกษาในคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยสามารถอ่านจารึกนี้ด้วยความยากลำบากเพียงด้านที่เป็นภาษาไทย เนื่องจากตัวอักษรชำรุดและจางไปหลายส่วน อย่างไรก็ตาม คณะอนุกรรมการได้รื้อฟื้นการอ่านและถอดความจารึกด้านภาษาเขมรขึ้นมาใหม่ ด้วยความพยายามของดร. กังวล มัณชิมาผู้เชี่ยวชาญจารึกเขมรโบราณ ทำให้การอ่านประสบความสำเร็จในที่สุด

เนื้อความจารึกด้านภาษาเขมรส่วนใหญ่ใกล้เคียงกับภาษาไทย และทำให้เข้าใจข้อความในอีกด้านหนึ่งได้กระจ่างขึ้น ปกติการอ่านจารึกผู้อ่านจะไม่ต่อเติมคำหรือวลีที่ตัวต้นฉบับ แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตเพิ่มเติมดังนี้

๑ บรรทัดที่ ๕-๖ ของด้านที่ ๒ อาจอ่านซ่อมเป็น “สมเด็จพระอินทรา มหาราช บพิตร คำว่า “มหาราช” นั้นอาลักษณ์จีนอ่านว่า “มหาไฉ่” เสมอ

๒ บรรทัดที่ ๗ “ผู้เป็นบรมราชาธิราช” หมายถึงได้รับยกย่องเป็นพระจักรพรรดิ (ราชาผู้ใหญ่เหนือราชาทั้งหลาย)

๓ บัญชีรายชื่อแม่ทัพนายกองที่โปรดให้ยกไปตีเมืองเขมร

จารึกด้านภาษาไทย	จารึกด้านภาษาเขมร
ขุนศรีไชยราชมณฑลเทศเอกมนตรีพิเศษ แม่ทัพใหญ่	
ขุนมโนรมย์	ขุนมโนรมย์
ขุนคำแหงพระพรหม	ขุนคำแหงพระพรหม
นายคำแหงนารายณ์	
ขุนปทุม (ปรทุมม)	
ขุนไตรคำแหง	

³ วินัย พงศ์ศรีเพียร, *อาจารย์บุชา, แต่ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร* เนื่องในโอกาสมีอายุครบ ๙๐ ปี มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพฯ: โครงการวิจัย “๑๐๐ เอกสารสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). ๒๕๕๒)

จารีกด้านภาษาไทย	จารีกด้านภาษาเขมร
ขุนไทยอาจ	ขุนไทยอาจ
ขุนคำแหงพระพุธ	ขุนคำแหงพระพุธ
เจ้านครไชย	
เจ้าหาว	เจ้าหาว
นายมนโหมย	นายมนโหมย
นายเพาพระบันทม	
เจ้าสามขึ้น	
เจ้าเพชรดา	
	ขุนราช

รายนามในตารางข้างบนจัดอยู่ในกลุ่มราชมนตรี (บรรทัดที่ ๑๓) หรือข้าราชการที่ดูเหมือนใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ หรือเจ้าพนักงานในราชมณฑล อย่างเช่น นายเพาพระบันทม เจ้าเพชรดา เจ้าพนักงานหัวหน้าดูแลพระแท่นที่บรรทม แม่ทัพนายกองชุดนี้แตกต่างจากชุดที่ไปรณรงค์ปราบเขมรที่เป็นกบฏ ครั้งที่สมเด็จพระนครินทร์ได้รับแต่งตั้งเป็นพระเจ้าพระนครหลวง ตามที่เล่าไว้ในพระราชพงศาวดารฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ

๔ คำว่า คุณเตงอญ ในบรรทัดที่ ๑๗ ด้านภาษาเขมร แปลว่า My Lord หรือผู้เป็นนายใหญ่ของข้า ในที่นี้ใช้เรียกขุนศรีไชยราชมณฑลเทพ แม่ทัพผู้ถืออาญาสิทธิ์ จารีกด้านเขมรมีความย่อกว่าภาษาไทย เพราะด้านภาษาไทยขยายความว่า กองทัพโอโยธยาไปโจมตีเมืองพระนคร พิมาย พนมรุ้ง บันทาย เสรีชาย พนมคราม ไปจรดถึงพนมมาศ สิงคพิไชย ไพรชดาน สถานที่เหล่านี้หลายแห่งยังบอกไม่ได้ว่าเป็นสถานที่ใด แต่อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลตอนบนซึ่งมีช่องทางติดต่อกับเขมรตอนล่าง

กล่าวโดยสรุป จารีกขุนไชยราชมณฑลเทพมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยศรีโอโยธยาตอนต้นหลายประเด็น จารีกนี้ยืนยันว่า ประการที่หนึ่ง ราชสำนักโอโยธยายังคงใช้ระบบราชการแบบเก่าอยู่ โดยเฉพาะยศ ตำแหน่ง หน้าที

ประการที่สอง ตำแหน่งออกญาอุปราชในสมัยต่อมาอาจมีที่มาจากตำแหน่ง “เอกมนตรีพิเศษ” ซึ่งเมื่อพ้นจากราชการแล้วได้รับการยกย่องเป็น “พยุหามาตย์” (คล้ายประมุขของเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย) ประการที่สาม รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ทรงราชาภิเษกตรงกับช่วงเวลาแห่งการขยายอำนาจของอยุธยา และสร้างความเป็นปึกแผ่นอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนไม่แต่เพียงทางด้านกัมพูชาและอีสาน แต่ยังรวมไปถึงการผนวกดินแดนมอญทางตะวันตก และการขยายอำนาจของสยามในภาคพื้นสมุทรด้วย

จารึกขุนศรีไชยราชมณฑลเทศ

ด้านที่ ๑ (อักษรไทย ภาษาไทย)

๑. วันนอาทิตย์สมเด็จพระ
วันอาทิตย์ สมเด็จพระอิน
๒. ทรามหาบรมจักรพรรดิธรรมิกรา
ทรามหาบรมจักรพรรดิธรรมิกรา
๓. ขเปนเจ้าใหญ่ขุนศรีไชยราชมณฑลเทศ
ขเปนเจ้า^๔ ให้ขุนศรีไชยราชมณฑลเทศ-

^๔ พระนามที่ปรากฏของพระมหากษัตริย์พระองค์นี้แตกต่างกับที่พบในพระราชพงศาวดารและหลักฐานร่วมสมัยอื่นๆ คำสำคัญในที่นี่คือ อินทรา ซึ่งสืบเนื่องมาจากวงศ์กษัตริย์เดียวกัน ตั้งแต่ขุนหลวงพ่องั่ว ซึ่งพระนามในเอกสารจีน คือ สมเด็จพระศรีนทรราช (ศรี + อินทร์) องค์ต่อมาคือ สมเด็จพระนรอินทร์ (ซึ่งทรงใกล้ชิดกับราชสำนักหมิงมาก) องค์ถัดมาคือ สมเด็จพระอินทรมหาบรมจักรพรรดิที่ปรากฏในจารึกหลักนี้ และ ท้ายสุดคือ พระราชโอรสที่โปรดให้ครองเมืองพระนครหลวง ซึ่งทรงพระนามว่า สมเด็จพระนรอินทร์ เช่นเดียวกัน พระนามนี้เป็นสัญลักษณ์ของเมืองสุพรรณภูมิ ดุจเดียวกับ รามาธิบดี เป็นนามหลักของพระนครศรีอยุธยา มหาราช เป็นสมัญญานามกษัตริย์เชียงใหม่ และ ธรรมราชา เป็นของสุโขทัย

๔. พเอกมนตรีพิเศษแด่ขุนมนโนรม์ขุน
พ^๕เอกมนตรีพิเศษ^๖ แต่^๗ขุนมนโนรมย์^๘ ขุน
๕. คัมแห่งพระพรณายคัมแห่งนารายขุน
คัมแห่งพระพรหม^๙ นายคัมแห่งนารายณ^{๑๐} ขุน
๖. ปทยมขุนไตรคัมแห่งขุนไทยอา ขุน
ปทยม^{๑๑} ขุนไตรคัมแห่ง^{๑๒} ขุนไทยอาจ^{๑๓} ขุน
๗. คัมแห่งพระพุธเจ้านครไชเจ้าหา
คัมแห่งพระพุธ^{๑๔} เจ้านครไชย เจ้าหา^{๑๕}

^๕ ท่านขุนพลผู้นี้ น่าจะเป็นบุคคลที่ต่อมาได้เลื่อนฐานะเป็นพระยาเทพมงคล “พฤธามาศย์” ในรัชกาลสมเด็จพระอินทรมหาบรมจักรพรรดิ (บรมราชาธิราชที่ ๒) เป็นบุคคลเดียวที่ดำรงยศ พระยาในรัชกาลนั้น

^๖ เอกมนตรีพิเศษ หมายถึง อัครมนตรีผู้มียศยิ่ง เทียบได้กับตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี ในสมัยหลังปฏิรูประบบการปกครองแบบศักดินา

^๗ แต่ ตรงกับ แล เสียง /ต/ และ /ล/ ในภาษาถิ่นไทยต่างๆ อาจแทนกันได้

^๘ น่าจะหมายถึงขุนมนโน ปลัด ซึ่งปรากฏชื่อเพียงแห่งเดียวในกฎมณเฑียรบาล

^๙ ไม่พบชื่อในทำเนียบพระไอยการนาพลเรือน

^{๑๐} ไม่พบชื่อในทำเนียบพระไอยการนาพลเรือน

^{๑๑} คำนี้เขียนเคลื่อนจากคำสันสกฤตว่า ปรัทยุมน (pradyumna) แปลว่า ผู้ซึ่งกำแหงหาญยิ่ง (the pre-eminently mighty one) ปกติเป็นคำใช้เรียกเทพแห่งความรัก ตามตำนานว่าเป็นลูกของเทพกฤษณะกับนางรุกมีณี

^{๑๒} ไม่พบชื่อในทำเนียบพระไอยการนาพลเรือน

^{๑๓} ไม่พบชื่อในทำเนียบพระไอยการนาพลเรือน

^{๑๔} ไม่พบชื่อในทำเนียบพระไอยการนาพลเรือน

^{๑๕} เจ้านครไชย เจ้าหา นี้มีคำนำหน้านามว่า “เจ้า” เป็นอีกกลุ่มหนึ่ง ยังไม่ทราบความหมายชัดเจน

๘. นายมโนมายนายเพาพระบณฑเจ้า
 นายมโนมัย¹⁶ นายเพาพระบณฑม¹⁷ เจ้า
๙. สามขึ้นเจ้าเพชดาเอาจตุรงค์ขางมา
 สามขึ้น เจ้าเพชดา¹⁸ เอาจตุรงค์ข้างมา
๑๐. รีพลไปโจมตีพระนครพิมายพ่นรุ่ง
 รีพลไปโจมตีพระนครพิมายพ่นรุ่ง
๑๑. สรวาขชายพ่นครามสเมจรดูพ่นรุ่ง
 สรวาขชาย¹⁹พ่นครามสเมจรดูพ่นมมาส
๑๒. สิงคพิไชไพรชดาร์อันเป็นบรมมัสเป
 สิงคพิไชไพรชดาร์²⁰ อันเป็นบรมมัส²¹เป-
๑๓. นราชเสมาแลรบทาบัดังพระมโนสา[ร]
 นราชเสมาแลรบทา²² ดังพระมโนสาร

^{๑๖} นายมโนมัย พบนาม นายวิเศษมโนมัย ในกรมม้านัน เป็นข้าราชการผู้บ้อย อาจไม่ใช่ตำแหน่งนี้

^{๑๗} นายเพาพระบณฑม อาจเป็น นายเผ้าพระบณฑม เผ้า แปลว่า หัวหน้า

^{๑๘} เจ้าเพชดาน่าจะอยู่ในกรมพระนครบาล เพชดา แปลว่า คู่อ้ว ฐู่ท้ว

^{๑๙} สรวาขชาย น่าจะมาจากคำเขมร สรวู (อ่านว่า ไชรว แปลว่า ข้าว) + ขชาย (มาจากคำไทย ง่าย แผลงเป็น ขจาย ขชาย หรือ กระจาย)

^{๒๐} ทั้งหมดเป็นนามสถานที่ในเขมร ซึ่งยังไม่บอกไม่ได้ทุกแห่งว่า หมายถึง ที่ใดบ้าง

^{๒๑} para + tamas เป็นภาษาสันสกฤต ปร แปลว่า ศัตรู คำหลัง โดยปกติแปลว่า อยู่ในความมืด จิตใจโง่เขลา ภาพลวง ข้อผิดพลาด (mental darkness, ignorance, illusion, error)

^{๒๒} ราบคาบโดยสิ้นเชิง

๑๔. กลับแลจิงจละพระราชเสาวนีย์หาขุน
กลับ^{๒๓}แล จิงจะละ^{๒๔}พระราชเสาวนีย์^{๒๕}หา^{๒๖}ขุน
๑๕. ศรีไชยราชมวงคตเทพแดฝูงทวยลูก
ศรีไชยราชมวงคตเทพแดฝูงทวยลูก
๑๖. ขุนทั้งหลายเอาช่างมารีพลอยคีนมา
ขุนทั้งหลาย เอาช่างมารีพลอยคีนมา
๑๗. ลุพระพนกแกงแต่งหนทางร (ออก)
ลุพระพนก้าแกง^{๒๗} แต่งหนทาง
๑๘. วายนชเลอยชลอยช้อยคนพลทังหลา
เวียนชเลอยชลอย^{๒๘}ช้อยคนพล^{๒๙}ทังหลา-
๑๙. ยนานาปรการมาลูะถึงเมสบรรธานจรต
ยนานาปรการ มาลูะถึงเมสบรรธาน^{๓๐}จรต^{๓๑}
๒๐. บรรณสาลาปรตีสถาสีลาปะสัสนีไวจุงเปน

^{๒๓} มโนสารกลับ มาจากคำสันสกฤต คือ มโน (मन แปลว่า ใจ) กับคำว่า สงกल्प(saṃkalpa) มีความหมายเหมือน ปณิธาน แปลว่า เป็นไปตั้งใจ เป็นไปตามประสงค์ เพราะฉะนั้นในที่นี้ มโนสารกลับ จึงต้องแปลว่า สมเด็จพระทัยปรารถนา

^{๒๔} ละ แปลว่า ทิ้ง ปล่อย มือออกไป

^{๒๕} ในสมัยอยุธยาตอนต้น พระราชเสาวนีย์ใช้ได้กับคำสั่งพระเจ้าแผ่นดิน

^{๒๖} เรียกเข้ามา

^{๒๗} ชื่อสถานที่ อ่านอย่างที่คุณเขียนเข้าใจ คือ กำแพงป่า

^{๒๘} เชลอย เป็นคำเขมรมาจากคำว่า เฉลีย (อ่านว่า ชะเลย) มีความหมายเดิมว่า ขาน ตอบ บอก บางทีแผลงเป็นจำเลย แปลว่า ผู้ต้องตอบ เหมือนพวกข้าศึกที่จับกุมมาแล้วต้องถูกสอบถาม คำว่า ชลอย น่าจะเป็นคำไทยมาจากคำว่า ช้อย (ช่วย) แผลงตามอย่างเขมรเป็นชลอย แปลว่า ผู้ช่วย (ไพร่สมบริวาร) ให้ได้สัมผัสกับคำว่า ช้อย คำไทยซึ่งแปลว่า ข้าในเชิงความสัมพันธ์ส่วนตัว

^{๒๙} คนและพลข้อความหมาย ในที่นี้คือ พวกเชลยศึกและบริวารที่ถูกกวาดต้อนมาทั้งหมด

^{๓๐} แบ่งคำดังนี้ เม (แม่น้ำ) + สบ (บรรจบ) + รธาน (ลำธาร)

^{๓๑} ติดกับ

- บรรณศาลา³² ประดิษฐานสี่ลาประสัส³³นี้ไว้ จุงเป็น
๒๑. กยรดิยสสบดลพระราชอาญาวาขุนศรี
เกียรดิยสสบดล³⁴พระราชอาญา³⁵ว่าขุนศรี-
๒๒. ไชยราชมขงคทพเอกมนตรีพิเสส
ไชยราชมขงคทพเอกมนตรีพิเสส
๒๓. (ซี)นเมือวานสิบเบตค้ำเดอนสิบส(อง)
ซึ้นเมือวารสิบเอ็ดค้ำ เตือนสิบสอง
๒๔. กุรนกกสดี • นาคณนำติสตปานเถว
กุนนักษัตร นาคณนำติสตปานเถว³⁶
๒๕. อวาศนนาปีปานเยย วริโตสุทโธ
อวาศนนาปีปานเยยวริโตสุทโธ
๒๖. พว้อจปี...ปาปานมุ่ม ๑๗
ตว้อจปี...ปาปานมุ่ม ๑๗

^{๓๒} โรงที่พักมุงด้วยใบไม้ ในด้านภาษาเขมรใช้คำว่า อาศรม

^{๓๓} ประสัสติ หมายถึง ประกาศเกียรติยศ

^{๓๔} สบดล มาจาก สบ (คำเขมรเพี้ยนมาจาก สรพ แปลว่า ทั้งหมด ทัวทั้ง) + ฎล รวมความว่า ทัว
ทั้งแผ่นดิน

^{๓๕} คำสั่ง

^{๓๖} ได้ทำ

- ๑๒ เจาหวานายมโนโมย.....
เจาหวานายมโนโมย.....
- ๑๓ ราชมนตรีโอยนำจตุ[ร]งค[วระ]วฤษ
ราชมนตรีโอยนำจตุรคพระพฤษ
- ๑๔ มรยย..ตุวาราชย.....
มรยย..ตุวาราชย
- ๑๕ ทุนมาน.....
ทุนมาน.....
- ๑๖ จาปวระนครศรีศรีนทรปุระ.....
จาป⁴⁴พระนครศรีศรีนทรปุระ⁴⁵
- ๑๗ ยวระตตติกุมเตญอญ.....
ยพระศักติ⁴⁶กาเตงอญ⁴⁷
- ๑๘ บนทายเศรวาชชายเตเตม...
ปนทาย⁴⁸เศรวาชชาย⁴⁹เตเตม....
- ๑๙ ศรม⁵⁰อเนลนาจุล⁵¹ปณมูล⁵²ทุก
ศรม ฅ ที่แห่งหนึ่งเข้าไปรวบรวมทุก.....

^{๔๔} ยึดครอง

^{๔๕} เมืองพระนครหลวง เมืองหลวงของกัมพูชา

^{๔๖} โอยพระศักติ คือ มอบอำนาจให้

^{๔๗} พระเป็นเจ้าของข้า หรือ เจ้าชีวิต

^{๔๘} เมืองในเขมรตะวันตกที่ขึ้นชื่อด้วย บ้านทาย มีหลายแห่ง น่าจะเป็นบ้านทายฉมาร์

^{๔๙} สรวาชชาย ถ้าเขียนให้ถูกต้องอาจเป็น สรวัว (แปลว่า ข้าว) ชชาย เพี้ยนจาก ขชาย หรือ กระจาย โดยรวมคือ นาข้าวที่กว้างใหญ่

^{๕๐} น่าจะมาจาก อาศรม ในภาคภาษาไทยใช้ บรรณศาลา

^{๕๑} เข้าไป

^{๕๒} ประมวลู หรือ ประมวล แปลว่า รวมกัน ชุมนุมกัน

- ๒๐ วิมายเนศรจราชก.....
 วิมาย^{๕๓}เนศรจราชก
- ๒๑ วายุห^{๕๔}วระตมรยวระ[เสะ].....
 พยุหะพระตำเรียพระเสะ.....
 เขลาญ..วสปุ.ติส.....
- ๒๓วาหนมรรค.....
 พาหนะมรรค.....
- ๒๔ ปราม....ตเขนตวรอนกเตงชคต.....
 ปราม....ตเขนตวรอนกเตงชคต^{๕๕}.....
- ๒๕ มาน.....
 มาน.....
- ๒๖ ปติ..ปร.....
 ปติ..ปร.....
- ๒๗

^{๕๓} เมืองพิมาย

^{๕๔} พยุหะ แปลว่า หมู่ กองทัพ

^{๕๕} ชื่อความ “วรอนกเตงชคต” น่าจะเป็น “พระอนักเตงชคัต” แปลว่า ผู้ครองโลก หรือ พระเจ้าแผ่นดิน

